

**Тези доповідей за матеріалами круглого столу
«Актуальні проблеми господарської діяльності
в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0»**

Борисов Ігор Вячеславович

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0002-3055-013X*

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ
КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ**

Тези присвячені дослідженню правового положення кластерів в Україні в умовах четвертої промислової революції.

Ключові слова: кластер, кластерна організація, кластерна політика, смарт-спеціалізація, механізм.

Borysov Igor

*PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-3055-013X*

ON THE LEGAL STATUS OF CLUSTERS IN UKRAINE

The theses are devoted to the study of the legal status of clusters in Ukraine in the conditions of the fourth industrial revolution.

Keywords: cluster, cluster organization, cluster policy, smart specialization, mechanism.

1. В умовах четвертої промислової революції економічне зростання України та її інтеграція у світовий економічний простір залежать від структурно-галузевої економічної політики держави, спрямованої на стимулювання галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної

продукції, а також і від тих інституційних перетворень, які спрямовані на формування раціональної багатуокладної економічної системи, забезпечення розвитку різних форм господарювання, зокрема, і кластерної моделі співпраці підприємців. Однак це не тільки комплекс державних заходів і механізмів підтримки кластерів та кластерних ініціатив, що забезпечують підвищення конкурентоспроможності регіонів, підприємств, які входять в кластер, розвиток інститутів, що стимулюють їх формування, а також забезпечують впровадження інновацій, а й комплекс відповідних громадських заходів і механізмів. Прикладом цього слугує той факт, що при співпраці українських експертів, науковців, підприємців, бізнес-об'єднань та асоціацій, зокрема, ПрАТ «Запоріжтрансформатор», АСК «Укррічфлот», Корпорації «УкрІннМаш», ПрАТ «Керамет», ПрАТ «Український графіт», ТОВ «ІстВан», Корпорації виконавчих та комерційних підприємств «Союз», Федерації роботодавців України, СП «ІНТРЕЙД», ТОВ «Білоцерківський завод «ТРІБО», ТОВ «Александр-Девелопмент» при комунікаційній підтримки Торгово-промислової палати України було проведено дослідження відродження економіки України шляхом новітнього індустріального розвитку (НІРУ), як найкоротшого шляху побудови технологічної економіки країни, включаючи і кластерний підхід [1].

Проект Національної програми кластерного розвитку України до 2027 року (далі – Проект) – рамкова програма, що подається на затвердження в Мінекономіки з метою встановлення керівного документу для всіх стейкхолдерів кластерного розвитку України [2], розроблений групою експертів кластерного комітету платформи Industry4Ukraine, до якої на сьогодні входить більше 60 організацій, серед яких 45 – це громадські та бізнес-об'єднання, що представляють малий та середній бізнес різних галузей промисловості, незалежні аналітичні центри та експертні групи. Проект містить окремий розділ по інтеграції зі **смарт-спеціалізацією** («S3» – від англ. Smart Specialisation Strategy) як концепції та політики інноваційного регіонального розвитку Євросоюзу, що сприяє економічному зростанню в регіонах через краще розкриття його потенціалу. Слід зазначити, що такий самий підхід спостерігається і в інших країнах світу,

де кластерна модель розвитку економіки впроваджується вже давно. Зокрема, в цих країнах ініціаторами та координаторами створення кластерів можуть бути як державні і регіональні органи влади та інституції, так і приватні компанії та недержавні об'єднання. Серед таких, наприклад, в США переважають венчурні інвестори, стартапи, державні науково-дослідні установи, а в країнах Євросоюзу – регіональні органи влади [3].

Поняття економічного кластеру було запропоновано професором кафедри ділового адміністрування Гарвардської школи бізнесу Майклом Портером, який досліджуючи проблему конкуренції, обґрунтував кластеризацію економіки із позиції створення конкурентних переваг. Тобто, на думку вченого, у промислових кластерах створюються найкращі умови для підвищення конкурентоспроможності, що є головним мотивом для їх створення. Конкурентоспроможність за М. Портером повинна бути створена, а не набута. Вчений розглядав кластер як групу географічно сусідніх взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих компаній та організацій, що діють у певній сфері і характеризуються спільністю діяльності [4].

Кластерна модель на сьогодні апробована в багатьох високорозвинених країнах світу – США, Фінляндії, Німеччині, Японії та дає позитивні результати [5, с. 5]. Так, регіони, які мають більшу кількість розвинених кластерів, демонструють більш високий рівень прибутковості, а нові види бізнесу швидше формуються і швидше прогресують саме в кластерних структурах [2, с. 12]. Світовий досвід свідчить, що утворення і функціонування кластерів в різних секторах регіональної економіки супроводжуються вираженими синергетичними ефектами.

Відповідно до Проекту, кластер – це галузеве, територіальне та добровільне об'єднання організацій, які тісно співпрацюють між собою, а також з іншими суб'єктами в ланцюжку створення цінності з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції, її експорту й сприяння економічному розвитку регіону.

Кластерна організація – організація, яка підтримує посилення в співпраці, інноваціях та мережеву взаємодію в рамках кластерів і діє, як провайдер інноваційних послуг, які стимулюють інноваційну

активність, особливо для МСП (малого і середнього підприємництва). Таким чином, діяльність кластерної організації повинна відповідати таким критеріям як: інноваційність, високотехнологічність та соціальна значимість.

Кластери як мережеві структури орієнтовані на створення нової цінності всередині мережі або зниження трансакційних та економічних витрат діяльності. Вони доповнюють один одного у виробничо-збутових ланцюгах або при реалізації проектів інноваційного характеру.

Особливість кластерної політики полягає в тому, що **влада спонукає та стимулює** усіх учасників кластерів – підприємців, науковців та розробників співпрацювати з підприємствами для розкриття головних напрямів секторів спеціалізації регіону.

Таким чином, кластери позиціонуються в Проекті з інструментом по реалізації стратегій S3, яка базується на партнерстві між представниками бізнесу, влади, науково-технічних установ та громадськості. Вважається, що діяльність компанії відповідає всім критеріям для пріоритетних напрямків, які обрало керівництво країни: інноваційність, високотехнологічність та соціальна значимість.

2. Разом із тим, якщо вчені-економісти давно і плідно досліджують проблеми розвитку кластерів, то в національній юридичній доктрині сутність кластерів як колективних утворень ще чекає свого часу. Перш за все це пов'язано з тим, що кластерна політика в українській економіці – нове явище, яке викликане, як вже зазначалося, потребами в об'єднанні інвестиційної, регіональної та інноваційної політики в певних регіонах з метою підвищення ефективності управління економікою і отримання необхідних результатів з найменшими витратами. До того ж в Україні існує перспективне законодавство, а на рівні чинного законодавства поняття кластер не закріплено. Тому відсутня і сама можливість системно аналізувати нормативну базу кластерної політики держави і пропонувати шляхи її подальшої модернізації.

Між тим, якщо економісти вважають недоліком те що, на відміну від досвіду європейських країн, кластери, наприклад, в сфері ІТ-технологій, створюються виключно на підставі договору між пу-

блiчними i приватними партнерами, а не в формi комплексного со-
цiально-економiчного утворення, що допускає використання рiзних
фiнансових iнструментiв та iнститутiв [6, с. 57], то ми займаємо про-
тилежну позицiю.

Вважаємо, що слiд погодитись з визначенням кластеру, яке дано
в Проектi. Кластер – вид пiдприємницького об’єднання, до складу
якого на пiдставi договору, входять юридичнi особи та/або фiзичнi
особи-пiдприємцi, якi координують свою дiяльнiсть, що спрямована
на участь у виробництвi товарiв (робiт, послуг) з метою пiдвищення
конкуренцiї, розширення ринкiв збуту, а також виконання соцiально-
важливих i суспiльно корисних завдань (програм).

Договiр про створення кластеру може бути як двостороннiм, так
i багатостороннiм непойменованим договором, який регулює відно-
сини мiж учасниками кластеру.

В кластерi мiж його учасниками не виникають вiдносин еконо-
мiчної (фiнансової) залежностi, коли одна юридична особа контро-
лює дiяльнiсть iншої юридичної особи, якi найбiльш яскраво прояв-
ляються мiж тим при створеннi холдiнгiв, iнвестицiйних i пайових
фондiв, промислово-фiнансових груп та iнших об’єднань також
юридично незалежних i самостiйних учасникiв обороту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економiчне вiдродження через iндустрiальний розвиток України.
Харкiв: Повноколiр, 2020. 432 с.
2. Проект Нацiональної програми кластерного розвитку до 2027. URL:
[http://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-nacziionalnoyi-programy-
klasterного-rozvytku-do-2027/](http://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-nacziionalnoyi-programy-klasterного-rozvytku-do-2027/).
3. Смарт-спецiалiзацiя в Україні – якою має бути цiльова модель. URL:
[http://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-
yako-yu-maye-buty-czilova-model/](http://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-yako-yu-maye-buty-czilova-model/).
4. Портер М. Конкуренция. Пер. с англ. Москва: Издательский дом «Ви-
льямс», 2005. 608 с.
5. Федоренко В. Г., Тугай А. М., Гойко А. Ф., Джабейло В. Б. Концепцiя
кластерної полiтики в Україні. *Економiка та держава*. 2008. № 11. С. 5–15.
6. Бай С. И., Присяжнюк А. Ю. IT-кластеры в Украине: экономический
потенциал. *Економiка України*. 2018. № 9 (674). С. 50–59.

REFERENCES

1. Ekonomichne vidrodzhennia cherez industrialnyi rozvytok Ukrainy. (2020). Kharkiv: Povnokolir [in Ukrainian].
2. Proekt Natsionalnoi prohramy klasternoho rozvytku do 2027. URL: <http://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-nacziionalnoyi-programy-klasternogo-rozvytku-do-2027/> [in Ukrainian].
3. Smart-spetsializatsiia v Ukraini – yakoiu maie buty tsilova model. URL: <http://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-yakoyu-maye-but-y-czilova-model/> [in Ukrainian].
4. Porter M. (2005). Konkurentsya. Moskva: Izdatelskiy dom «Viliams» [in Russian].
5. Fedorenko V. H., Tuhai A. M., Hoiko A. F., Dzhabeilo V. B. (2008). Kontseptsiiia klasternoi polityky v Ukraini. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, 11, 5–15 [in Ukrainian].
6. Bay S. I., Prisyazhnyuk A. Yu. (2018). IT-klastery v Ukraine: ekonomicheskyy potentsial. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 9 (674), 50–59 [in Russian].

Брояков Сергій Вікторович

*молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0002-0636-7490*

КРИТЕРІЇ КОНТРОЛЬОВАНОСТІ ОПЕРАЦІЙ ЗА ПОДАТКОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ США: ПРАВИЛА ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають при визначенні контрольованості господарських операцій в цілях трансфертного ціноутворення у США. Автором було визначено спеціальний юридичний склад, який застосовується IRS для перерозподілу оподаткованого доходу контрольованого платника податків. Зазначено, що елементами такого юридичного складу є: 1) дві або більше організації або підприємства; 2) спільна власність або контроль; 3) рішення IRS про те, що перерозподіл доходу необхідний задля недопущення ухилення від оподаткування або ж для правильного визначення доходу.